



**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

**Державний біотехнологічний університет**

**Факультет менеджменту, адміністрування та права**

**Кафедра європейських мов**

**УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)**

**Методичні вказівки до проведення практичних занять  
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти  
денної (заочної) форми навчання за спеціальностями  
051 «Економіка», 292 «Міжнародні економічні відносини»,  
071 «Облік і оподаткування»**

**Харків 2024**

Міністерство освіти і науки  
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
Факультет менеджменту, адміністрування і права  
Кафедра європейських мов

С.М. Руденко

**УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)**

Методичні вказівки до проведення практичних занять  
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти  
денної (заочної) форми навчання за спеціальностями  
051 «Економіка», 292 «Міжнародні економічні відносини»,  
071 «Облік і оподаткування»

Затверджено  
рішенням Навчально-методичної  
комісії ФМАП  
Протокол №1  
від 17.09.24

Харків 2024

**ДК 811.161.2'276.6(073)**

Схвалено  
на засіданні кафедри європейських мов.  
Протокол № 1 від 30 серпня 2024 р.

Українська мова (за професійним спрямуванням): методичні вказівки до проведення практичних занять для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної (заочної) форми навчання за спеціальністю 051 «Економіка», 292 «Міжнародні економічні відносини», 071 «Облік і оподаткування» / С.М. Руденко; Держ. біотехнолог. ун-т. Харків: ДБТУ, 2024. 27 с.

Мета видання – створення умов для практичного оволодіння здобувачами українською літературною мовою за чинним «Українським правописом», виявленні специфіки функціонування наукової мови відповідно до конкретного фаху, оволодінні професійною лексикою й термінологією з економіки, формуванні висококваліфікованих управлінських кадрів. Матеріали дозволять опанувати особливості й закономірності писемної/усної форми наукового стилю сучасної української мови та удосконалити професійне мовлення.

Видання призначене здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної (заочної) форми навчання за спеціальністю 051 «Економіка», 292 «Міжнародні економічні відносини», 071 «Облік і оподаткування».

**Рецензенти:**

**Н. В. Нікуліна**, канд. філол. наук, доцент, зав. кафедри українознавства Харківського національного автомобільно-дорожнього університету;

**Є. С. Ємельянова**, канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри європейських мов Державного біотехнологічного університету.

**Відповідальний за випуск (зав. каф.): А.О. Колесник**, канд. техн.наук, доцент.

© Руденко С. М., 2024  
© ДБТУ, 2024

## ВСТУП

Державна мова має використовуватися в рамках освітнього процесу, під час проведення навчальних занять, у спілкуванні вчителів, викладачів, іншого персоналу закладів освіти як зі здобувачами освіти (вихованцями), так і між собою. Під час організації освітнього процесу незалежно від його форми (урок, лекція, практичне, семінарське заняття, гурткова робота тощо) необхідно використовувати навчальні матеріали, виготовлені державною мовою.

Водночас слід наголосити на вагомості популяризації переваг вивчення державної мови та оволодіння нею на високому рівні усіма здобувачами освіти незалежно від національного походження, що є однією з важливих умов повноцінної реалізації їхніх конституційних прав в Україні.

Сьогодні перед вищою школою постало завдання навчити студентів мови своєї майбутньої професії, складниками якої є як наукова термінологія, так і повсякденне професійне мовлення.

У сфері наукового мовлення на перший план виходить досягнення високого ступеня володіння стильовими нюансами, правописними нормами, лексичним багатством. Це означає, що мова науки виконує в суспільстві низку надзвичайно важливих функцій, зокрема: інтеграційну, організаційну, інформаційну, якими крізь час і простір поширюються інтелектуальні й моральні імпульси, що пронизують усе суспільство.

Українська мова (за професійним спрямуванням) є не тільки засобом опанування певної інформації, але й засобом її реалізації в конкретних видах навчальної діяльності: виконання контрольних робіт, підготовка доповідей, рефератів, участь у семінарах, конференціях, дискусіях, складання плану, тез, конспектів тощо. Викладання курсу має професійну спрямованість, що полягає у формуванні мовно-професійної компетентності майбутніх фахівців.

«Методичні вказівки для проведення практичних занять з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)», мета яких полягає у створенні умов для практичного оволодіння слухачами українською літературною мовою за чинним «Українським правописом», виявленні

специфіки функціонування наукової мови відповідно до конкретного фаху, оволодінні професійною лексикою й термінологією своєї спеціальності, формуванні висококваліфікованих управлінських кадрів.

Методичні вказівки дозволять студентам розширити уявлення про наукову мову, головні категорії, властивості, структуру, мовні засоби наукового тексту, основи майстерності наукового виступу, розвивати вміння й навички мовностилістичного аналізу наукового тексту; формувати стилістичну компетенцію; виховувати мовний смак і мовне чуття, критичне ставлення до ненормативної вимови; аргументовано й логічно, об'єктивно й послідовно подавати інформацію у вигляді схем, планів, тез; використовувати основні засоби кодифікації (словники, довідники), правильно вживати й оформлювати цитати; створювати та редагувати наукові тексти різних жанрів; управляти аудиторією, послуговуючись вербальними і невербальними прийомами презентації, зокрема електронної, наукового матеріалу тощо.

Знання граматичних норм, що регулюють вибір варіантів морфологічної та синтаксичної форми висловлення, допоможе правильно обрати найдоцільніші граматичні форми, досягти смислової точності, логічної послідовності, чіткості, виразності професійного тексту, підкреслити багатство і різноманітність викладу думки. Ці матеріали дозволять опанувати особливості й закономірності писемної/усної форми наукового стилю сучасної української мови та удосконалити професійне мовлення.

## ТРЕНУВАЛЬНІ ВПРАВИ

<b>Вправа 1</b>	<b>Поставте іменники в родовому відмінку однини й запишіть у дві колонки, пояснивши вживання закінчень <i>-а(-я)</i> або <i>-у(-ю)</i>.</b>
-----------------	---

*Статут, трейдер, банк, банкір, аудит, аудитор, економіст, старт, кредитор, карбованець, мільярд, мільйон, туризм, ювілей, синус, Буг, циферблат, калькулятор, ф'ючерс, реквізит, гай, завод, десяток, роман, баланс, контракт, Вашингтон, інвентар, січень, сантиметр, Узбекистан, добродій, долар,*

*гатунок, Луганськ, Туніс, Ватикан, паралелепіпед, агрус, приклад, депозит, грудень, Ізраїль, південь, Париж, Лондон.*

<b>Вправа 2</b>	<b>Складіть пари речень з поданими іменниками. Поясніть функціонування паралельних закінчень -а(- я) і -у(- ю).</b>
-----------------	---

*Блока – блоку, акта – акту, дзвона – дзвону, епіцентра – епіцентру, папера – паперу, ячменю – ячменя, рахунка – рахунку, терміна – терміну, магазина – магазину, бала – балу, апарата – апарату, акта – акту, борта – борту, вала – валу, детектива – детективу, духа – духу, листопада – листопаду, ячменя – ячменю, Мозамбіка – Мозамбіку, Оксфорда – Оксфорду, Алжира – Алжиру.*

<b>Вправа 3</b>	<b>Випишіть іменники II відміни чоловічого роду. Поставте їх у родовому відмінку однини, поясніть уживання закінчень -а (- я), -у(- ю).</b>
-----------------	---

*Сир, піч, січень, хліб, промовець, ворог, народ, голос, голосочок, соловей, соловейко, відро, похід, лісник, рік, апетит, сон, день, ім'я, кордон, політ, космос, Казахстан, Туркменістан, колір, грам, оксамит, футляр, тюль, абажур, теля, карта, Богуслав, Нью-Йорк, канапа, собор, майдан, штамп, дах, граб, понеділок, журавель, Амур, Кривий Ріг, шум, займенник, довідка, деревій, документ, арбітр, хокей, сонце, Великий Луг, буритин, овес, керівник, договір.*

<b>Вправа 4</b>	<b>У поданих реченнях підкресліть іменники чоловічого роду II відміни, ужиті в родовому відмінку однини. Поясніть уживання закінчень.</b>
-----------------	---

1. *Нерідко доводиться уточнювати значення слова, не завжди просто утворити правильну форму відмінка й числа окремих іменників.*

2. *Основою для словника «Складні випадки вживання слів» стали різноманітні лексикографічні джерела, довідники, дослідження українських учених із різних питань сучасної української літературної мови.*

3. Була прийнята постанова I Міжнародного конгресу українців про потребу вироблення єдиного правопису для всіх українців, що проживають як в Україні, так і за її межами.

4. Важливим є представлення пакета документів щодо влаштування власної підприємницької трудової діяльності.

5. Актуальним є розділ довідника, що розкриває перед бізнесменом, підприємцем службові секрети офіційного спілкування: протокольні вимоги щодо організації та методики проведення прийомів, бесід, зустрічей, зразки й вимоги до оформлення листа: службового, приватного чи напівприватного до вітчизняного або зарубіжного партнера.

6. Укладаючи документ на офіційному бланку, зазначати назву підприємства при назві посади того, хто підписує, не потрібно, а лише вказати: директор, бухгалтер тощо.

7. Положення – це правовий акт, що визначає основні правила організації та діяльності державних органів, структурних підрозділів органу, а також установ, організацій і підприємств (філій), що їм підпорядковуються.

8. Резолюцію датують і підписують у правій верхній частині документа на вільному місці (не на тексті), зазначають зліва внизу прізвище та службовий телефон виконавця.

9. Текст наказу складається з констатаційної й розпорядчої частин.

10. Зміст тексту телефонограми передають адресатові телефоном, текст фіксується й записується, його правильність перевіряють повторним читанням.

11. Працюючи з діловими документами, необхідно мати на увазі, що текст факсу складається без скорочень.

<b>Вправа 5</b>	<b>Визначте, які з наведених форм іменників у реченнях є неправильними. виправте помилки, поясніть правопис.</b>
-----------------	--

1. Витяг з протокола підписують голова і секретар зборів.

2. *Культура службового спілкування включає ряд загальних моментів – правил службового етикета.*
3. *Найважливішими складниками професійного спілкування є встановлення контакта, вміння розмовляти і слухати.*
4. *У російській мові кличного відмінку немає вже кілька століть.*
5. *Протягом місяцю необхідно виконати поставлене завдання і звітувати на зборах про його виконання.*
6. *У справі не було акту перевірки.*
7. *Усі зміни необхідно терміново довести до відому платників.*
8. *Кожне нове повідомлення в автобіографії починається з абзаца.*
9. *Існують зразки заяв про дострокове розірвання контракта.*
10. *Сторонами договору поставки можуть бути державні, кооперативні, громадські, орендні й інші організації та підприємства.*
11. *Ярмарок сам розв'язує суперечки між учасниками або затверджує рішення арбітража з таких суперечок.*
12. *Якщо вжиті заходи не дають бажаних результатів, то можна попередити боржнику, що в разі несплати його рахунок буде закрито.*

<b>Вправа 6</b>	<b>Запишіть іменники в родовому відмінку однини, складіть із ними речення.</b>
-----------------	--

*Брифінг, брокер, консенсус, бестселер, постскрипум, маркетинг, телетайп, телефакс, ксерокс, дивіденд, сертифікат, дублікат, дефіцит, експорт, імпорт, кредит, товар, продукт, касовий ордер, клієнт, комп'ютер, контроль, кредитор, податок, нетто, бруто, залишок, об'єкт, обсяг, акт (документ), Алжир (місто), бал (танцювальний вечір), блок (об'єднання), вал (деталь машини), детектив (твір), магазин (деталь вогнепальної зброї), поріг (межа), потяг (бажання), скат (спуск), акорд, безлад, вексель, гастроном (знавець страв), гак, метраж, феномен, листопад (місяць року), різновид, центнер, ескіз, відеохостинг, вебсайт, веббраузер, інтернет-проект, інтернет-магазин, інтернет-портал, ютуб, фейсбук, яндекс, твітер, гугл, імейл.*



<b>Вправа 7</b>	<b>Запишіть 15 слів зі своєї фахової лексики. Утворіть форми родового, давального, місцевого відмінка однини. Перевірте написання за «Орфографічним словником української мови».</b>
<b>Вправа 8</b>	<b>Уведіть подані іменники до словосполучень, поставивши їх у родовому та давальному відмінках однини.</b>

*Орендар, строк, звіт, фонд, наказ, одержувач, підсумок, рік, облік, механік, заклад, власник (акцій), позивач, спадщина, рух майна, дебет, девальвація, депозит, дефіцит, документований, борг, дохід, журнал-ордер, борг, рекомендований лист, закупівельний акт, заборонні мита, вимірник, інвестиції, інвестор, використання, капітал.*

<b>Вправа 9</b>	<b>Перепишіть речення, розкривши дужки й поставивши іменники в родовому відмінку однини. Поясніть написання закінчень у контрольних словах.</b>
-----------------	---

1. Бути біля телефонного (апарат).
2. Член державного (апарат).
3. Підійти до (блок) електроживлення.
4. Приєднатися до (блок) зелених.
5. Необхідно зняти копію ділового (папір).
6. Придбати пачку (папір).
7. Відкриття (рахунок) в (банк).
8. До (рахунок) 2:2 вболівальники поставилися скептично.
9. Пояснити значення (термін) лексика.
10. Виконати завдання до вказаного (термін).
11. До (екіпаж) бойової машини звернувся командир.
12. Такого старовинного (екіпаж) можна було побачити на вулицях тільки у свята.
13. Від (ячмінь) розболілось око і з'явився набряк.
14. Кавовий напій готують з додаванням (ячмінь) і (цикорій).

<b>Вправа 10</b>	<b>Запишіть географічні назви в орудному відмінку однини. Поясніть їхнє закінчення.</b>
------------------	---

*Алчевськ, Слатине, Лебедин, Дніпро, Харків, Стаханов, Косів, Конотоп, Малин, Луцьк, Лохвиця, Краснодар, Золочів, Ізмаїл, Зарічне, Гадяч, Глухів, Гурзуф, Дубно, Ведмеже, Жалин, Житомир, Севастополь, Ніжин, Нетішин, Покотилівка, Джанкой, Славутич, Київ, Херсон, Ходорів, Чоп, Чугуїв, Шаргород, Яблунів, Ялта, Яхнівці.*

<b>Вправа 11</b>	<b>Поставте прізвища в орудному відмінку чоловічого та жіночого роду. Поясніть закінчення.</b>
------------------	--

- 1. Данилів, Петрів, Іванів, Семків, Ямків,*
- 2. Бадзьо, Чмихало, Пиркало, Шалько, Шевченко;*
- 3. Брюллов, Філіппов, Александров, Нікітовський;*
- 4. Йолкін, Йожиков, Муравйов, Вйонов, Шампіньюонов, Водойомов, Бугайов, Панайотов, Соловійов;*
- 5. Синьов, Лавреньов, Журавльов, Треньов, Корабльов, Дегтярьов, Пасльонов, Дождьов;*
- 6. Вар'їн, Мар'їн, Дар'їн, Захар'їн;*
- 7. Ільїн, Севостьянов, Тольянов, Ільюшин, Васильєв, Свиньїн, Ананьїн, Лаврентьєв, Грильярдов, Бадьянов, Дьяков, Подьячев;*
- 8. Каїров, Воїнов, Караїмов, Заїкін, Мозаїкін, Руїнов, де Віньї;*
- 9. В'юнов, Тим'янов, П'янзов, В'яземський, Пом'яловський, Рум'янцев;*
- 10. Лєсков, Пєсков, Бєлий, Вєтров, Бєляєв, Валуєв, Белкін, Поспєлов, Горєлов, Белгородцев, Погорєлов, Полєнов, Рєпін, Рєдін;*
- 11. Гундарєв, Жихарєв, Камєнєв, Медведєв, Токарєв, Писарєв, Лаптєв;*
- 12. Зайцев, Остицев, Булашев, Мариничев, Плещєєв, Аракчєєв, Андрєєв;*
- 13. Євсєєв, Сергєєв, Федосєєв, Веденєєв, Патрикєєв, Алексєєв;*
- 14. Дудник, Рудик, Стадник, Базилєвич, Баранович, Кривич;*
- 15. Корєцький, Бабицький, Основ'янський, Морквянський, Шацький;*
- 16. Лець, Куць, Шаць, Тець;*

17. *Лекар, Пекар.*

18. *Чейз, Ольдман, Олдрідж, Гуджино, Девидсен, Сервантес.*

<b>Вправа 12</b>	<b>Запишіть словосполучення в давальному відмінку однини. Поясніть правопис закінчень. Укажіть, які назви осіб претендують на право літературної норми.</b>
------------------	---

*Директор Радченко В'ячеслав Дмитрович, ветеран Іван Анатолійович Приходько, президент Степанюк Ігор Сидорович, аспірантка Євгенія Вікторівна, авторка дослідження Кушнір Ірина, товаровознавець Павлов Костянтин Віталійович, головний бухгалтер Владлена Аркадіївна Щепкіна, економіст Микола Веніамінович Ільїн, інженер-технолог Гур'єва Галина Вадимівна, інженер-механік Сергій Йосипович Фучиджі, мерчандайзер Абраміді Тамара Іллівна, ректорка Єфросинія Федорівна Гавриленко, декан Іваньо Віра Митрофанівна, президентка фірми Федоренко Анна Вікторівна.*

<b>Вправа 13</b>	<b>Поставте в кличній формі імена та по батькові.</b>
------------------	---

*Ірина, Світлана, Наталія, Олена, Ольга, Сидір, Василь, Богдан, Георгій, Віктор Михайлович, Володимир Данилович, Євгеній Миколайович, Олег Вадимович, Андрій Самойлович, Павло Григорович, В'ячеслав Гнатович, Любов Сергіївна, Тамара Іллівна, Катерина Леонідівна, Нінель Ігорівна, Олександр Іванович, Олександра Іванівна, Валерій Петрович, Валерія Петрівна, Владислава Олександрівна, Владислав Олександрович, Жан Данилович, Жанна Данилівна, Олексій, Данило, Ілля, Ігор, Микита, Корній, Василь, Василина, Потап, Олег, Таня, Настя, майстер, бабуся, дідусь, хлопець, друг, лікар, секретар, директор, ректор, декан, завідувач.*

<b>Вправа 14</b>	<b>Поставте словосполучення у кличній формі.</b>
------------------	--

*Пан академік, добродій Черевашенко, товариш секретар, пані президент, добродійка Марія, бухгалтер Івченко, друг Ігор, колега Захар, пан заступник,*

директорка Оксана, кухар Лук'ян, товаровознавець Швидкий, колега Фрідріх, добродій Людвіг, колежанка Макферсон, спікер Джохансен.

<b>Вправа 15</b>	<b>Проаналізуйте декілька теле- або радіопередач громадсько-політичного спрямування й запишіть звертання, які в них уживаються.</b>
<b>Вправа 16</b>	<b>Випишіть незмінювані іменники, визначте їхній рід, складіть речення.</b>

*Альтернатива, алегорія, таксі, апеляція, шіацу, пенальті, алое, вакансія, віза, тире, колібрі, глінтвейн, бюрократ, гонорар, алібі, ГЕС, бюлетень, бюро, монпансьє, Перу, імітація, пальто, компаньйон, дилер, казус, пюре, коносамент, консоме, пончо, ратуша, візаві, синдром, цензура, крем-брюле, яшма.*

<b>Вправа 17</b>	<b>Випишіть зі «Словника іншомовних слів» 15-20 незмінюваних іменників. З'ясуйте їхнє значення.</b>
Приклади	Значення

<b>Вправа 18</b>	<b>Прочитайте текст. Які норми сучасного наукового стилю в ньому порушені? Запишіть відредагований варіант.</b>
------------------	---

*Гроші це одне з найдавніших та важливіших явищ у житті суспільства які відіграють важливу роль у господарській діяльності людини тому вони завжди привертали до себе пильну увагу науковців. Уже в працях Платона й Аристотеля є цікаві висловлювання про гроші. Класична політекономія заходу по суті виросла з дослідження фундаментальних проблем грошей, що були поставлені працях А. Сміта і Д. Рікардо. Багато уваги проблемам грошей приділяється у працях відомих економістів Заходу – К. Маркса, Дж. С. Міля, У.Джевонса, Л. Вальраса, А. Маршалла, Д. Кейнса, П. Самуельсона, М. Фрідмена та інших.*

*Гроші в їх найпростіших проявах виникли на ранніх ступенях розвитку окремих народів. Виникнення грошей було зумовлено труднощами безпосереднього обміну продуктами праці. На найнижчих ступенях*

*економічного розвитку коли виробники одержали перші надлишки своїх продуктів і хотіли їх обміняти, зробити це було досить складно: бажання двох суб'єктів щодо обміну споживними вартостями товарів не збігалися (наприклад, власник овець хотів виміняти їх на зерно, але власникові зерна потрібна була сокира). Поступово учасники обміну впевнювалися в тому, що серед продуктів, котрі обмінюються є такий, який найчастіше шукають, тобто він має найбільшу споживну вартість. Цей продукт завжди можна легко обміняти на необхідне у даний момент благо. У такій ролі загального еквівалента (або грошей) у різні часи у різних народів виступали худоба, хутра, сіль, зерно, метали та ін. Здатність товару обмінюватися у певних пропорціях на інший товар називається міною вартістю.*

<b>Вправа 19</b>	<b>Випишіть з тексту іншомовні слова, визначте, чи є серед них незмінювані іменники. Провідміняйте лексеми інтенсивність, маркетинг.</b>
------------------	--

*Часто необхідно знати, чи буде зміна певного маркетингового стимулу (такого, як ціна) відчутною для споживачів. Наприклад, роздрібний продавець, який використовує як заходи зі стимулювання попиту спеціальні ціни, буде розчарований, якщо споживачі не сприймуть зменшену ціну як значно нижчу, ніж звичайну. Так само заяви про поліпшення продукту залишаться порожнім звуком, якщо споживачі не відчують різницю між його старою та новою версіями.*

*У таких ситуаціях необхідно пам'ятати про диференційний поріг відчуттів, тобто про ту мінімальну зміну інтенсивності подразника, яка може бути помічена. Цього граничного рівня слід досягнути, якщо завданням є зробити зміни відчутними. Реальний масштаб змін, необхідних для досягнення рівня значущості, залежить від вихідного рівня, вираженому в законі Вебера... (Енджел Д. Поведінка споживачів).*

<b>Вправа 20</b>	<b>Прочитайте текст. Випишіть іншомовні слова, визначте, чи є серед них змінювані іменники. Провідмінійте лексеми доцільність, процес. Поясніть значення понять менталітет, суб'єкт, господарювання.</b>
------------------	--

*Економічне мислення в нашій країні визначається його належністю й до західного, і до східного типів цивілізації. Масштабність країни, місцями невисока щільність населення визначали необхідність централізації, установлення сильної державної влади. Тим більше, що територія та багатство землі визначали й такі особливості економічного менталітету, як недостатні дбайливість, економічність, ритмічність, сталість трудових зусиль.*

*Тип економічного мислення, будучи однією з найважливіших характеристик суб'єктів виробничих відносин, господарських зв'язків, є процесом пізнання людиною, соціальною групою, суспільством у цілому економічних відносин, усвідомлення свого місця в них, освоєння й поведінки, прогнозування господарських подій, вироблення відповідних способів доцільної діяльності. Осмислення економічної дійсності створює основу для усвідомленої та активної участі суб'єктів господарювання в економічному процесі, ухвалення рішень.*

*Економічне мислення визначається економічними відносинами, економічною дійсністю суспільства. Якими є ці відносини, основні форми власності, їхні взаємозалежність та економічна стратегія суспільства – таке економічне мислення.*

<b>Вправа 21</b>	<b>Прочитайте текст. Випишіть терміни, визначте рід, число, відміну. Доведіть, що текст належить до наукового стилю сучасної української мови.</b>
------------------	--

*Історичному розвитку фінансів присвячені чисельні роботи вітчизняних та зарубіжних учених. Але як у сучасній літературі, так і в давніх працях питання розвитку фінансів розглядаються переважно в описовому аспекті. Слід*

зазначити важливі методологічні аспекти дослідження будь-яких суспільних явищ, зокрема фінансів, а саме:

- необхідність історичного підходу під час вивчення явищ;
- відображення за таких умов часового зв'язку, певної «спадковості» в змісті того чи того явища;
- «етапність» розвитку явища, що безумовно впливає на зміст останнього.

Фінанси є історичною категорією, зміст якої суттєво змінюється зі зміною загальних умов суспільного ладу. Термін «фінанси» походить від латинського слова «*finis*», тобто «кінець», «фініш». Цей термін використовувався в грошових відносинах, що виникали між державою (в особі монарха, судді та інших представників влади) і населенням, трактувався як завершення грошового платежу. На завершення грошового розрахунку особа, що сплатила внесок на користь представника державної влади, отримувала документ – *fine*. Саме назва цього документу й стала підставою для виникнення терміна *financia*.

<b>Вправа 22</b>	<b>Прочитайте текст. Випишіть іншомовні слова, визначте, до якої частини мови вони належать. Визначте, чи є в тексті незмінювані іменники.</b>
------------------	--

Говорячи про ключові проблеми економічного розвитку, звертаємо увагу на принципові системні помилки наявних стратегій, що були окреслені низкою відомих вітчизняних науковців: 1) помилки управління (розбудова нової економіки почалася в межах старої парадигми); 2) ставка на закордонну та міжнародну кредитну допомогу, що посилює залежність країни від кредиторів, слідування їх вимогам та обмежує у власних діях; 3) постійна зміна стратегії, відсутність довгострокової стратегії, порушення спадковості впровадження реформ за зміни політичного циклу (зміни урядів та влади); 4) заходи фінансової стабілізації (одночасна лібералізація курсоутворення, шокове підвищення цін та тарифів для населення, зменшення соціальних виплат, підвищення фіскального

навантаження на бізнес, що приводять до зниження платоспроможності населення, погіршуючи підприємницьку діяльність та економічну ситуацію в країні загалом); 5) банківська політика країни (недовіра до банківської системи, відплив коштів та згорання кредитування, що жодним чином не приводять до економічного розвитку країни); 6) поза увагою реформ опинились головні сучасні драйвери економічного розвитку у світі, такі як освіта та наука, що зумовило падіння конкурентоспроможності України. На думку іноземних експертів, основною проблемою країни є корупція. Децентралізація, про яку всі останнім часом багато говорять, навряд чи вирішить проблему, адже чиновники на місцях, як і раніше, хочуть отримати свою частку. Корупція приводить до величезних витоків коштів. З кожного інвестованого долара 10 центів забирається тут, ще 10 там, отже, іноземному інвестору, який хоче побудувати в цій країні бізнес, стає це робити невигідно. Тут потрібні рішучі послідовні дії, а починати слід з центру.

**Вправа 23**

**Прочитайте текст. Випишіть слова іншомовного походження, визначте, до якої частини мови вони належать.**

Сильними сторонами економіки України є такі. 1) Наявність багатогалузевої інфраструктури, а саме військово-промисловий комплекс, авіакосмічна промисловість, корабле-, енерго-, машинобудування, гірнична промисловість, транспортне машинобудування як основи побудови економіки за кластерним принципом. За останні п'ять років промисловий сектор національної економіки створює одну шосту українського ВВП, нещодавно частка продукції видобувної та переробної промисловості становила 17,5%. 2) Наявність освіченого працездатного людського капіталу. Україна посідає 34 місце зі 140 країн у рейтингу Всесвітнього економічного форуму за цим показником, зокрема щодо якості математичної та фундаментальної природничої підготовки вона має 27 рейтингову позицію, за охопленням вищою освітою – 11 рейтингову позицію. 3) Сировинно-ресурсна база для атомної,



відновлювальної енергетики та точного приладобудування. В Україні виявлено майже 20 тис. родовищ, з яких 8 290 за 98 видами мінеральної сировини мають промислове значення. З видобутком та використанням корисних копалин пов'язана майже половина промислового потенціалу країни (48%), особливо в точному приладобудуванні, також тут задіяно до 20% її трудових ресурсів. Ці показники наближаються до показників розвинених країн, де функціонує потужне гірниче видобування. 4) Вигідне географічне розташування в євразійському просторі, де прогнозується зростання транспортних коридорів у середньостроковій та довгостроковій перспективі. 5) Унікальні чорноземи у світовому масштабі. На території України, яка займає 0,5% земної суші, знаходиться близько 20% світових чорноземів. Їхню вагомість підсилюють висока природна родючість, потужний потенціал виробництва рослинної продукції, розгалужена система магістральних каналів зрошення. 6) Один із найбільших європейських ринків, який перевищує 40 млн. споживачів.

<b>Вправа 24</b>	<b>Утворіть фемінітиви від поданих іменників чоловічого роду, використовуючи суфікси: -к-, -иц-, -ес-, -ин-:</b>
------------------	--

*Автор, агент, адвокат, адміністратор, аніматор, аспірант, артист, археолог, архітектор, байкер, банкір, біолог, боксер, велосипедист, верстальник, видавець, винахідник, водій, генетик, гінеколог, готельєр, генерал, дальнобійник, декан, депутат, директор, вчений, диктор, дослідник, драматург, екскурсовод, експерт, захисник, зварювальник, знавець, політолог, ідеолог, інженер, історик, композитор, кондитер, коректор, космонавт, керівник, лейтенант, лікар, логіст, менеджер, митець, місіонер, модератор, монтажник, студент, опозиціонер, оратор, офтальмолог, пілот, підприємець, програміст, психолог, юрист, ресторатор, стоматолог, офіцер, капітан, снайпер, технолог, філософ, фармацевт, фахівець, фінансист, фотограф, хірург, хокеїст, хореограф, член, хімік.*

<b>Вправа 25</b>	<b>До поданих імен і прізвищ доберіть іменники на позначення професії, посади, вченого звання. Визначте, чи можливі варіанти.</b>
------------------	---

*Олена Вітриченко, Оксана Білозір, Ліна Костенко, Ольга Сумська, Юлія Мостова, Наталія Кондратюк, Поліна Беляєва, Світлана Черній, Катерина Білокур, Євгенія Ростопчина, Галина Винник.*

**Слова для довідок:** музикант, художник, гімнаст, співак, літературознавець, академік, актор, журналіст, проректор, доцент, маркетолог.

<b>Вправа 26</b>	<b>Відредагуйте, де треба, речення. Прокоментуйте свої корективи.</b>
------------------	---

1. *Наша менеджер поїхала у відрядження.*
2. *Молода викладач провела цікавий диспут.*
3. *Бухгалтерша підписала важливі документи.*
4. *Доцент підготувала студентів до участі в науково-практичній конференції.*
5. *Проректор з виховної роботи щиро привітала учасників КВК.*
6. *Викладачка Пенцова С. І. керує роботою студентського наукового товариства.*
7. *Президент фірми «Колос» І. М. Коваль взяли участь у роботі конференції.*
8. *Друкарка виконала роботу своєчасно.*
9. *Дипломат Олійник була запрошена на відкриття виставки відомого скульптора.*
10. *На зборах виступила колега Вишневська.*

<b>Вправа 27</b>	<b>Визначте тотожні за значенням слова. Поясніть відмінності, складіть речення.</b>
------------------	---

*Відносини – взаємини – стосунки – відношення – ставлення,  
відпуск – відпустка,*

*дефект – недолік,  
дипломат – дипломант – дипломник,  
замісник – заступник,  
звільнити – усунути,  
знаменитість – авторитет,  
професійний – професіональний,  
виборний – виборчий,  
дільниця – ділянка,  
особистий – особовий,  
показчик – показник,  
закінчити – завершити,  
добиватися – досягати,  
відзначати – відмічати,  
повідомляти – сповіщати,  
грати роль – відігравати роль,  
скоро – швидко.*

<b>Вправа 28</b>	<b>У кожному поданому рядку є лексична або граматична помилка. Запишіть правильний варіант.</b>
------------------	---

*Ні в якому випадку  
в залежності від  
в значній мірі  
у відповідності  
взяти на прокат  
вибачаюся  
виговор  
вийти з себе  
виручка (касова)  
виступати в якості (когось)  
виступаючий (з доповіддю)*

*вищий навчальний заклад*  
*відкривати воду*  
*відкривати ключем двері*  
*відкривати книжку*  
*відкривати сезон*  
*в кінцевому рахунку*  
*в кінцевому результаті*  
*в кінці кінців*  
*включити питання*  
*включити світло*  
*дякуючи допомозі*  
*єдинодушно*  
*заказний лист*  
*заклучити договір*  
*на протязі*  
*обезболюючі засоби*  
*обнародувати*  
*об'ява*  
*перевод (грошовий)*  
*перевод (мовний)*  
*падати в обморок*  
*ти не правий*  
*приймати до уваги*  
*приймати міри*  
*приймати рішення*  
*приймати участь*  
*приймати ухвалу*  
*прийняти резолюцію*  
*прийняти чийсь сторону*  
*прийти в голову*

*прийти до висновку*

*прийти до згоди*

*прийти до себе*

*саме головне*

*факт на лице*

*хлопушка*

*хлопчатобумажний*

*шагом марш*

*шарикова ручка*

*ячейка*

*як правило*

*явитися з повинною*

<b>Вправа 29</b>	<b>Запам'ятайте значення термінів, складіть з кожним із них речення.</b>
------------------	--

***Агент** – комерційний посередник; представник установи, який виконує різні доручення.*

***Інвестиція** – довгострокове вкладання коштів у різні галузі економіки, переважно за межами країни.*

***Інвестор** – вкладник, що зробив інвестицію.*

***Інструкція** – керівні вказівки, детальні настанови, низка правил для виконання певної роботи.*

***Кворум** – кількість присутніх на зборах організації, достатня для визначення зборів правочинними.*

***Кодекс** – сукупність етичних норм, правил поведінки, що склалися в певному суспільстві; збірник правил, інструкцій, що регулюють певну галузь діяльності.*

***Колега** – товариш по спільній службі, навчанню; особа тієї самої професії.*

***Компроміс** – згода, порозуміння із суперником, досягнуті шляхом взаємних поступок.*

**Контракт** – договір, письмова угода сторін.

**Контракція** – укладення з ким-небудь договору, контракту.

**Конфіденційний** – довірчий, секретний, той, що не підлягає розголошенню.

<b>Вправа 30</b>	<b>Відредагуйте словосполучення. Зверніть увагу на правописні моменти.</b>
------------------	--

1. Слідуючий через станцію поїзд.
2. За весною слідує літо.
3. Продовження слідує.
4. Слідувати до міста роботи.
5. Слідуйте за мною.
6. Слідувати його прикладу.
7. Слідувати інструкції.
8. Слідувати порадам лікаря.
9. Слідувати старовинним звичкам.
10. Зі сказаного слідує.
11. Зробити як слідує.
12. Як слідує відпочив.
13. Слідуюча зупинка.
14. У слідуючий раз.
15. Слідуючим виступає.
16. Розмова про слідуюче.
17. Рішили слідуюче.
18. По шляху слідування.
19. Поїзд дальнього слідування.

\*Примітка: корінь слід у разі правильного виконання вправи збережеться лише в 3-ох рядках з 19-и.

<b>Вправа 31</b>	<b>Визначте стилістичну належність тексту. Поясніть значення слів: стратегія, оптимізація, інтеграція, диференціація.</b>
------------------	---

*Завданням уряду є прийняття твердих рішень задля забезпечення стабільності та визначеності життя народу. Мистецтво управління державою полягає у використанні обмежених ресурсів країни на максимально можливу потужність. Оскільки найціннішим ресурсом нашої країни є населення (не лише його кількість, але й якість), держава має докладати максимум зусиль для створення комфортного бізнес-середовища, робочих місць та зменшення відтоку населення. Лише за таких умов можна не лише зменшити еміграцію, але й спробувати повернути частину мігрантів. Українці, що проживають за кордоном, складають ще одну групу, зацікавлену в розвитку та відкритості економіки. Якщо політична ситуація кардинально зміниться та частину цих людей вдасться повернути, це дасть імпульс економіці країни. Також варто пам'ятати про те, що економічне процвітання тісно пов'язане з іншими сферами: політикою, соціальною психологією та природним середовищем. Окремо від них економічні проблеми навряд чи можна зрозуміти, хоча більшість економістів не враховує всіх факторів. Для визначення концепції розвитку необхідно враховувати вплив на економічне життя культури, внутрішньої політики, геополітики, суспільної думки та обмежень, що накладають зовнішнє середовище та природні ресурси. Відомо, що поєднання культури, економіки та політики утворює основу, на якій базується суспільство.*

<b>Вправа 32</b>	<b>Визначте, до якого стилю належить поданий текст. Поясніть правопис слів: капітал, інновація, потенціал, соціалізація, максимум, проєкт, клієнт, графік.</b>
------------------	--

*Домінуючу роль в розвитку людського капіталу відіграє освіта. В сучасному світі доведено, що віддача від інвестицій в освіту набагато вища, ніж від вкладень в основний капітал. У розвинутих країнах держава виходить з того факту, що чим краще освітня підготовка робочої сили, тим вище її роль у виробництві, тим менше в країні соціальних проблем, пов'язаних з безробіттям,*

*бідністю, злочинністю тощо. Особливо ефективним заходом освіта виступає за структурного безробіття, що супроводжує суттєві техніко-економічні зміни, оскільки вона підвищує мобільність працівника, створює основу для швидкого освоєння нової спеціальності. Вихідною передумовою аналізу механізму, що пов'язує освіту та продуктивність, є положення про те, що підвищення рівня освітньої підготовки обов'язково приводить до зростання продуктивності праці. Освіта розглядається як основний інструмент подолання економічної відсталості. Механізмами впливу освіти на економічне зростання є такі. 1) Забезпечення професійно-кадрової структури робітників для економіки країни. 2) Активна політика держави у сфері зайнятості. 3) Підготовка кадрів для малого та середнього бізнесу. 4) Формування інноваційного потенціалу суспільства, який забезпечує соціальну стабільність.*

*У нових умовах розвитку українського суспільства та економіки все більшу увагу слід приділяти формуванню громадянської відповідальності, самосвідомості, культури, толерантності, спроможності до успішної соціалізації та адаптації до сучасного середовища.*

<b>Вправа 33</b>	<b>Укладіть комплексний (або тематичний) кросворд з культури наукової мови</b>
------------------	--

### **Поради щодо укладання комплексного або тематичного кросворду з української мови (за професійним спрямуванням)**

Комплексний кросворд складається з усіх тем дисципліни і містить не менше 30 термінів та понять.

Тематичний кросворд складається із термінів та понять (від 10 і більше) однієї будь-якої теми даної дисципліни.

Слова в кросворді мають бути вписані без скорочень, не повинно бути аббревіатур. Терміни, що використовуються у кросворді, повинні відповідати програмі курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)». Не допускається використання термінів з інших курсів.

Складання комплексного кросворду проводиться з використанням двох контрольних слів (тематичного – одного контрольного слова). Без контрольного



слова кросворд недійсний. Контрольне слово до п'яти букв повинно перетинатися кросвордом 2 рази, більше п'яти букв – 3 і більше разів.

Кросворд має бути компактним і відповідати основному правилу складання кросвордів – слова можуть перетинатися, але не можуть мати суміжних клітин.

Відповіді на слова кросворду мають бути зашифровані у вигляді повних визначень.

Кросворд, оформлений від руки або набраний на комп'ютері, здають викладачеві в охайному вигляді за такою структурою:

I – порожні клітинки для вписування слів з нумерацією;

II – перелік визначень до кожного слова;

III – заповнений кросворд (зі збереженням нумерації);

IV – перелік правильних відповідей;

I, II та III, IV – на окремих аркушах.

Перелік правильних відповідей може бути виділено окремим пунктом, а може бути розписаний біля переліку визначень до кожного слова.

### Приклад складання тематичного кросворду

										11	
								9	10		
1					6						
			4				8				12
						7					
	2	3		5							
13											

**По вертикалі:**

1. Наголошування окремих елементів у слові або фразі.
2. Визначення наукового поняття.
3. Норма літературної мови.
4. Підсумок, «пам'ятник собі».

5. Мова унормована, правильна з погляду усталених, кодифікованих норм форма національної мови, що обслуговує культурно-освітні потреби суспільства, використовується у сферах державного управління, засобів масової інформації, науки, художньої літератури та культури.

6. Основоположник сучасної української мови.

7. Слово, що співвідноситься з тим самим поняттям, має одне загальне значення, але різниться відтінками лексичного значення, стилістичним забарвленням, сполучуваністю з іншими словами.

8. Форма мовної комунікації, у якій беруть участь більше двох учасників, що обмінюються репліками-висловлюваннями.

9. Вузкоспеціальне слово, що функціонує в мовленні людей певного фаху.

10. Розділ мовознавства, що розробляє теоретичні принципи укладання словників.

11. Ознака терміна.

12. Зачинатель нової української мови.

**По горизонталі:**

13. Правильна відповідь дозволить по горизонталі прочитати слово на позначення розділу лексикології, що вивчає терміни (контрольне слово).

										<b>110</b>	
										Д	
								<b>9П</b>	<b>10 Л</b>	Н	
								Р	Е	О	
<b>1А</b>					<b>6Ш</b>			О	К	З	
К			<b>4Р</b>		Е		<b>8П</b>	Ф	С	Н	<b>12К</b>
Ц			Е		В	<b>7С</b>	О	Е	И	А	О
Е			З		Ч	И	Л	С	К	Ч	Т
Н	<b>2Д</b>	<b>3О</b>	Ю	<b>5Л</b>	Е	Н	І	І	О	Н	Л
<b>13Т</b>	<b>Е</b>	<b>Р</b>	<b>М</b>	<b>І</b>	<b>Н</b>	<b>О</b>	<b>Л</b>	<b>О</b>	<b>Г</b>	<b>І</b>	<b>Я</b>
У	Ф	Ф	Е	Т	К	Н	О	Н	Р	С	Р
А	І	О		Е	О	І	Г	А	А	Т	Е
Ц	Н	Г		Р		М		Л	Ф	Ь	В
І	І	Р		А				І	І		С
Я	Ц	А		Т				З	Я		Ь
	І	Ф		У				М			К
	Я	І		Р							И
		Я		Н							Й
				А							

Навчальне видання

УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)

Методичні вказівки для проведення практичних занять

Укладач:  
**РУДЕНКО** Світлана Миколаївна

Формат 60x84/16. Гарнітура Times New Roman  
Папір для цифрового друку. Друк ризографічний.

Ум. друк. арк. \_.

Наклад \_\_ пр.

Харківський національний технічний університет  
сільського господарства імені Петра Василенка  
61002, м. Харків, вул. Алчевських, 44